

Scholarly publishing and open access Continuing education course EAHIL, Lisboa 2010

Av Irene Waage, Høgskolen Stord/Haugesund

Kurset var et av kurstilbudene forut for EAHIL-konferansen i Lisboa 2010, og Eloy Rodrigues fra Minho University, Portugal ga en fin oversikt over utviklingen til Open Access og hvordan den vitenskapelige kommunikasjonen har utviklet seg gjennom tidene.

Det første vitenskapelige tidsskriftet ble utgitt i 1665, men det er uenighet om det var *Journal de Scavans* eller *Philosophical Transactions of the Royal Society* som var først.

Tidsskriftene var ikke-kommersielle i begynnelsen og ble ofte utgitt av vitenskapelige organisasjoner. Antall tidsskrifter var forholdsvis lavt fram til 1950, mens det på 60- og 70- tallet var en stor, akselererende økning i antall tidsskrifter. Disse ble i stor grad kjøpt opp av kommersielle aktører. Det vokste dermed fram et større behov for kvalitetssikring av den økende informasjonsmengden. Eugene Garfield (ISI) skapte på dette tidspunktet impact-faktoren. Denne er et mål for hvor mange siteringer et tidsskrift har, og gir et grunnlag for å måle tidsskriftets gjennomslagskraft innen et gitt felt. Fagfellevurdering var en annen form for kvalitetssikring, hvor eksperter vurderer innholdet i artiklene. Disse fagfellene jobber gratis for forlagene, og dette er et argument som blir brukt for Open Access.

Tradisjonelle funksjoner for et tidsskrift er Registration (Etablering av rett til åndsverket), Certification (Kvalitetskontroll), Awareness (Tilgang) og Archiving (Arkivering).

Det finnes 25 000 fagfellevurderte tidsskrifter i verden, og 40 % av disse blir publisert i tre store forlag, Elsevier, Springer og Wiley. Trenden går fra individuelle abonnement til konsortieavtaler, flere foretrekker elektronisk

tilgang framfor den trykte utgaven. Nye kommunikasjonsformer som blogger og wikier er kommet til.

Open Access bevegelsen er ganske ung, den så sin spede begynnelse for 12 år siden. Kanskje den har kommet temmelig langt på kort tid? Og det er kanskje ikke så rart? Systemet hvor de offentlige institusjonene betaler for at forskningen skal utføres, publiseres og kvalitetssikres, mens forlagene tar hele fortjenesten er ikke akkurat hensiktsmessig. Bibliotekene får i etterkant gleden av å betale for tilgang til artiklene, som godt kan være utført av deres egne forskere.

Forskerne og academia har mistet kontrollen over tidsskriftene. Fra 1986 til 2003 økte kostnaden på tidsskriftene med 215 %, mens den generelle inflasjonen var på 68 %. Det er misvisende at alle har tilgang, selv ikke store institusjoner har tilgang til alle vitenskapelige tidsskrifter. Små institusjoner og fattige land har ofte færre tidsskrifter tilgjengelig. Det finnes 175 000 periodika i verden, en gjennomsnittlig amerikansk institusjon har tilgang til 28 454, mens Portugals gjennomsnitt kun var på ca 15 000. Tilgangsbarrierene hemmer effektiviteten, og fører til mindre gjennomslag og mindre utbredelse av forskernes arbeid.

Litt av de historiske hendelsene...

SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition) ble dannet i 1998. Samme år ble den første nyhetslisten dannet av American Scientist forum. NLMs Biomed

Central publiserte sine første tidsskrifter i 2000, men PLOS (Public Library of Science) kom med sitt første tidsskrift i 2003. Jørn Hurum valgte for øvrig å publisere sin artikkel om IDA i et PLOS-tidsskrift, og snakket veldig varmt om open access på ABM-konferansen i mai.

De tre B`ene, 3 Founding declarations, *Budapest Open Access Initiative (2001)*, *Bethesda Statement on Open Access Publishing (2003)* og *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities (2003)* var viktige hendelser innen Open Access. De tre deklarasjonen er litt ulike, men essensen i tre B`ene er definisjon på open access: tilgang til den vitenskapelige informasjonen uten pris og tilgangsbARRIERER.

BUDAPEST OPEN ACCESS INITIATIVE

«An old tradition and a new technology have converged to make possible an unprecedented public good. The old tradition is the willingness of scientists and scholars to publish the fruits of their research in scholarly journals without payment, for the sake of inquiry and knowledge. The new technology is the internet. The public good they make possible is the world-wide electronic distribution of the peer-reviewed journal literature and completely free and unrestricted access to it by all scientists, scholars, teachers, students, and other curious minds. Removing access barriers to this literature will accelerate research, enrich education(...)»

www.soros.org/openaccess/read.shtml

Gjennomslagskraften til Open access

Mange studier viser en økning i antall siteringer, ulike fag har ulike tradisjoner. Fysikk er et sterkt fag innen Open Access, og har 250 % økning i antall siteringer, mens biologi ligger på bunn med 26 % økning. Open Access har utviklet siteringsanalyser på bestemte artikler og ikke de ulike tidsskriftene.

Gull eller grønn?

Open Access kan deles inn i to områder: gold road eller green road

Gold road – 20 % av de fagfelleverderte artiklene blir publisert i open access tidsskrifter. Andre økonomiske modeller enn abonnementsinntekter, selv om det i mange tilfeller er en trykt utgave som finansierer open access utgaven. Disse tidsskriftene er ofte utgitt av ideelle organisasjoner. Oversikten *Directory of open access journals* : www.doaj.org inneholder nå over 5230 tidsskrifter.

Green road – institusjonsarkivene www.openoar.org innholder oversikt over de vel 1600 institusjonsarkivene i verden. 95 % av forlagene i databasen Sherpa-Romeo tillater en eller annen form for publisering, 32 % av disse kun preprint. Databasen Sherpa-Romeo rommer som kjent en oversikt over forlagenes rettigheter.

Mandat

Mange prestisjefulle forskningsinstitusjoner har vedtatt at man skal tilgjengeliggjøre artiklene ved hjelp av open access , bl.a Harvard og MIT. Wellcome trust og NIH (National Institute of Health) som bevilger store summer til forskning krever at artiklene blir tilgjengeliggjort gjennom NLMs Pubmed Central. Ifølge ROARMAP (Registry of OA Repository Mandates): www.eprints.org/openaccess/policysignup/ finnes det 220 signerte mandater på verdensbasis, men denne er nok dessverre ikke komplett.

De siste konklusjonene til Rodrigues gjelder de økonomiske besparelsene samfunnet kan få av å innføre Open Access. Basert på ulike studier mener han at Danmark vil spare 30 mill Euro, Nederland 50 millioner Euro og 125 Euro i Storbritannia ved å følge Open Access "green road" . Følger man gullveien er besparelsene mer enn det dobbelte.

Irene Waage
Høgskolen Stord/Haugesund
irene.waage@hsh.no